

Ο Ιωάννης Μεταξάς μετέχει στην οικουμενική κυβέρνηση Ζαΐμη

Ο Μεταξάς Αρχηγός του κόμματος των Ελευθεροφρόνων μετέχει στην οικουμενική κυβέρνηση Ζαΐμη ως υπουργός Συγκοινωνιών. .4.12.1926-4.7.1928. Στο διάστημα αυτό .θα εργασθεί σκληρά για να λύσει προβλήματα ύδρευσης της πρωτεύουσας, ηλεκτροφώτισης, οδοποιίας, έργα που θα εγκαινιάσει ο Βενιζέλος αμέσως μετά. Εκ μέρους του βενιζελικού τύπου θα του γίνει σκληρός πόλεμος απαξίωσης και ύβρεων. Το αποτέλεσμα θα είναι να χάσει τις εκλογές και να αποφασίσει να αποσυρθεί από τον πολιτικό στίβο.

Έχοντας εξασφαλίσει στις εκλογές της 7ης Νοεμβρίου 1926 το 15,7% των ψήφων και 54 έδρες, εκτός από τις 51 έδρες που εξασφάλισαν αναλογικά, κατέλαβαν την 7η έδρα των προνομιούχων περιφερειών και δύο από τις πέντε έδρες που εξέλεξαν οι κοινοί συνδυασμοί Λαϊκών – Ελευθεροφρόνων σε Εύβοια και Λέσβο, οι Ελευθερόφρονες συμμετείχαν και στις τρεις κυβερνήσεις συνεργασίας της περιόδου 1926-1928, υπό τον Αλέξανδρο Ζαΐμη.

Πρόκειται

α) για την λεγόμενη «Οικουμενική» κυβέρνηση (4-12-1926 έως 17-8-1927) με τη συμμετοχή των Προοδευτικών Φιλελευθέρων (Καφαντάρης), των Συντηρητικών Φιλελευθέρων (Μιχαλακόπουλος), του Αγροτοεργατικού Κόμματος (Παπαναστασίου), του Λαϊκού Κόμματος (Τσαλδάρης) και των Ελευθεροφρόνων (Μεταξάς),

β) την τετρακομματική κυβέρνηση (17-8-1927 έως 8-2-1928) που σχηματίστηκε μετά την αποχώρηση των Λαϊκών τον Αύγουστο του 1927 και

γ) την κυβέρνηση συνασπισμού των τριών κομμάτων (Καφαντάρη, Μιχαλακόπουλου, Μεταξά) που προέκυψε μετά την παραίτηση του Παπαναστασίου (8-2-1928 έως 4-7-1928).

Οι λόγοι δημιουργίας των κυβερνήσεων συνεργασίας, όπως περιγράφηκαν στις προγραμματικές δηλώσεις της πρώτης από αυτές που ονομάστηκε «Οικουμενική», ήταν η επικύρωση του νέου Συντάγματος, η επαναφορά των αποτάκτων στρατιωτικών, η αποκατάσταση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος και η αναστήλωση των οικονομικών. Η ευρύτερη δυνατή συναίνεση των αστικών πολιτικών κομμάτων, δεν υπαγορεύονταν τόσο από την πίεση για τις θεσμικές αλλαγές και την προώθηση της συμφιλίωσης – αν και τα ζητήματα αυτά θεωρούνταν εξόχως σημαντικά – όσο από την ανάγκη της απρόσκοπτης εφαρμογής του οικονομικού αντιπληθωριστικού προγράμματος, που περιλάμβανε αιματηρές περικοπές και αύξηση της φορολογίας προκειμένου να επιτευχθεί η σταθεροποίηση της δραχμής, η έκδοση νέου δανείου υπό την αιγίδα της Κ.Τ.Ε. και η αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος.

Στο μήνυμά του ο αρχηγός των Ελευθεροφρόνων καλούσε τον πνευματικό και πολιτικό κόσμο της χώρας να εργαστεί ώστε να εμπνεύσει ιδανικά στο ελληνικό έθνος μετά την ατυχή κατάληξη του τελευταίου πολέμου, (Πολιτεία, 1-1-1928). Η απόλυτη ταύτιση του μεταξικού κόμματος με τις τύχες των κυβερνήσεων συνεργασίας, παρά το πολιτικό κόστος, τους εσωτερικούς κλυδωνισμούς και την αθρόα διαρροή στελεχών του, επιβεβαιώνει την πλήρη στοίχιση και την εξάρτηση της πολιτικής επιβίωσης του Μεταξά από την επιτυχία των βασικών επιλογών του κυρίαρχου κοινωνικού μπλοκ και των ισχυρών οικονομικών κύκλων. Η εμπιστοσύνη προς το πρόσωπο του Μεταξά υπογραμμίζεται από την ανάθεση σ' αυτόν του Υπουργείου Συγκοινωνιών, καθ' ύλην αρμόδιου φορέα για την επικύρωση των συμβάσεων των παραγωγικών έργων. Καθώς οι συμβάσεις αυτές συνιστούσαν ένα πεδίο συμπλεύσεων αλλά και οξύτατου ανταγωνισμού ποικίλων συμφερόντων εγχώριων και ξένων, ήταν αναμενόμενο οι αναθέσεις, οι όροι και κυρίως τα σκοτεινά σημεία τους να προκαλέσουν ισχυρούς τριγμούς στις κυβερνήσεις συνεργασίας. («Η Πολιτεία και οι κυβερνήσεις συνεργασίας (1926-1928)» Γιάννης Μαργιούλας, Η εφημερίδα «Πολιτεία», 1917-1933).

1928

ΤΟ ΚΥΚΝΕΙΟΝ ΑΣΜΑ

«Ὁλόγυρά μας περιφέρεται ἡ ἀνυπομονησία
Βενιζέλου πρὸς κατάληψιν ἀρχῆς».

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1927, ὁ Μεταξᾶς ἐσημείωνε :
«Γαλήνη καὶ ἡσυχία εἰς ὅλην τὴν χώραν. Ὑπάρχει καὶ κάποια οἰκονομικὴ
στενοχώρια. Ἀλλὰ περνάει. Ἡ γαλήνη εἶναι ἔργον μου».

Τὴν ἐπαύριον, γιορτιάτικα, τοῦ ἔρχονται τὰ μαντάτα : Ὁ Βενιζέλος ἐτοι-
μάζεται νὰ κτυπήσῃ τὸν Καφαντάρη, νὰ ἀνατρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν «...ὠθεῖ-
ται ἀπὸ τοὺς φίλους του, τοὺς ἔξω τοῦ περιθωρίου τοῦ σημερινοῦ καὶ ἀπὸ
τὴν φιλαρχίαν του. Ἀλλὰ σήμερα κυριαρχεῖ ἄκρα γαλήνη καὶ ἐλπίς ἀνα-
γεννήσεως. Πῶς θὰ βάλῃ χέρι νὰ χαλάσῃ αὐτά ; Εἶναι δυνατόν ;... Ἐν
τούτοις ἀδύνατα δὲν εἶναι — καὶ μάλιστα στὸν τόπον μας καὶ μὲ τὸν λαόν
μας... Θὰ ἀνατρέψουν τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναγεν-
νήσεως ; Χωρὶς ἀφορμὴν μάλιστα ;» Καὶ προσθέτει μιὰ φράσιν, τῆς ὁποίας
ἀγνοεῖ ἴσως τὸ προφητικὸ περιεχόμενον : «Τότε θὰ μοῦ δώσουν δύναμιν καὶ
ἀσφαλῶς, μετὰ τὴν ταραχὴν, τὴν ΑΠΟΛΥΤΟΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ χωρὶς νὰ τὸ
θέλουν».

Τὴν Κυβέρνησιν τῶν Πέντε Ἀρχηγῶν διαδέχθηκε, τὴν 17 Αὐγούστου
1927, ἡ Κυβέρνησις τῶν Τεσσάρων : Καφαντάρης, Μιχαλακόπουλος, Μετα-
ξᾶς, Παπαναστασίον. Ἐκράτησε πέντε περίπου μῆνες. Τὴν 8 Φεβρουαρίου
1928, ἡ συνεργασία περιωρίσθηκε στοὺς τρεῖς : Καφαντάρης, Μιχαλακόπου-
λος, Μεταξᾶς. Ὁ Παπαναστασίον εἶχε ἀποχωρήσει μὲ τὴν ἀφορμὴ τῆς ὁδο-
ποιΐας. Οἱ λόγοι ἦσαν βαθύτεροι. Ὁχι ἴσως αὐτοὶ ποὺ φαντάσθηκε ὁ Μετα-
ξᾶς, ὅτι δηλαδὴ ὁ Παπαναστασίον ἐδούλευε γιὰ λογαριασμόν τοῦ Βενιζέλου.
Ἡ ἱστορικὴ συνέχεια ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον. Σοβοῦσε ἀπὸ καιρὸ ἰδεολογικὴ
δυσαρμονία στοὺς κόλπους τῆς συνεργασίας. Ὁ Παπαναστασίον ἦταν σοσια-
λιστής. Οἱ ἄλλοι τρεῖς, κλασσικοὶ φιλελεύθεροι, μὲ συντηρητικώτερον τὸ Μιχα-
λακόπουλο. Ἄν ὁ Καφαντάρης, ἀρχηγὸς τοῦ μεγαλυτέρου κόμματος, εἶχε
στόφα ἡγέτου, πιθανῶς νὰ ἀπεφεύγετο τὸ ρῆγμα. Ἀλλὰ ὁ Ρουμελιώτης μὲ
τὸ τόσο διαυγὲς μυαλὸ καὶ τὸ ἀσυνήθιστον πολιτικὸ ἦθος, ὑπενομεύετο αὐτῇ
τῇ φορᾷ ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀρρώστια, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ Βενιζέλον. Ἡ
ἐπίθεσις, συγκεκαλυμμένη στὴν ἀρχὴ μέσῳ τοῦ Τύπου, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν

ἀκατονόμαστο Σίμο τῆς «Πατρίδος» (τὸν ἥρωα τῆς κατοπινῆς «λοβιτοῦρας»), ξεσπάει ἀνοιχτὴ τὸν Μάιο μὲ τὶς δημόσιες ἐκδηλώσεις τοῦ Βενιζέλου. Ὁ Μεταξᾶς, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὸ λυσσαλέο ἀγῶνα τῶν ἀντιβενιζελικῶν, φθαρμένος καὶ ἀηδιασμένος, εἶναι ἀνίκανος νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ Μιχαλακόπουλος εἶναι ἔτοιμος νὰ πηδήσῃ στὸ στρατόπεδο τοῦ Βενιζέλου. Καὶ ὁ Καφαντάρης, παθολογικὰ περήφανος καὶ εὐθικτος, ἐγκαταλείπει τὴ μάχη.

Ἡ τελευταία Κυβέρνησις Συνεργασίας στηρίζεται πάνω στὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Εἶναι σὰ νὰ κάθεται πάνω σὲ ἡφαίστειο. Ὁ Μεταξᾶς θὰ ἐξηγήσῃ στὴ Βουλὴ γιατί συγκατένευσε στὴν τελευταία αὐτῇ, τὴν ἀπελπισμένη πιά, δοκιμὴ: «Ἡ κυρία ἐντολὴ ἢ δοθεῖσα εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἦτο νὰ συντελέσωμεν διὰ πάσης θυσίας εἰς τὴν κατάπausιν τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ καὶ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὁμαλότητος ἐν τῷ τόπῳ. Κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιν ἐδιστάσαμεν. Εὐρέθημεν πρὸ τοῦ διλήματος ἢ νὰ μετᾶσχωμεν τῆς Κυβερνήσεως ἢ νὰ μὴ μετᾶσχωμεν, ὅποτε θὰ ἐβαίναμεν πρὸς ἐκλογάς. Ἀλλ' αἱ ἐκλογαὶ αὐταὶ θὰ διεξήγοντο μετὰ πρωτοφανοῦς πείσματος, θὰ ἐξετίθετο καὶ πάλιν ἡ χώρα εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ¹».

Οἱ Λαϊκοὶ θὰμποροῦσαν νὰ στηρίξουν τὴν Κυβέρνησι. Ἀλλὰ δὲν τὸ θέλουν. Θέλουν μάλιστα ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Καὶ θὰ τὸ δείξουν στὴ συζήτησι γιὰ τὸ ἐκλογικὸ σύστημα. Ὁ Τσαλδάρης συμφωνεῖ κρυφὰ μὲ τὸν Βενιζέλο καὶ τάσσεται ὑπὲρ τοῦ πλειψηφικοῦ. Τὸ γιατί θὰ μᾶς τὸ πῇ ὁ πιστὸς βιογράφος του: «Δὲν εἶχεν ἀποκρύψει ἀπὸ τοὺς ἀμεσωτάτους συνεργάτας του ὅτι εἰς τὴν ἐμμονὴν του τὸν ἤγαγεν ἀκόμη καὶ ἡ ἀκριβής, κατ' αὐτόν, ἐκτίμησις τοῦ ἀπωτέρου συμφέροντος τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος, ἥτις ὑπεδείκνυνεν, ὅπως ἐπωφεληθῇ τοῦτο τῆς παρουσιαζομένης εὐκαιρίας διὰ νὰ συγκεντρώσῃ ὑπὸ τὴν ἰδικήν του σημαίαν τὰς ἀντιβενιζελικὰς λαϊκὰς δυνάμεις, ἐκ μὲν ἐν τῶν ἄλλων πολιτικῶν ὀργανισμῶν, ἢ διατήρησις τῶν ὁποίων συνεπήγετο τὴν διασποράν των»². Στόχος ἦταν ὁ Μεταξᾶς. Καὶ μέσον ἐξοντώσεως ἢ πόλωσης. Ἔτσι ἐξηγεῖται, αὐθεντικὰ καὶ ἀναδρομικά, ὁλόκληρη ἡ πολιτικὴ τῆς τότε δεξιᾶς.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἐπῆρχε κίνδυνος ἡ Βουλὴ τοῦ Ἰουνίου νὰ ψηφίσῃ τὴν ἀναλογικὴ. Ὁ Βενιζέλος δὲν ἦταν ἄνθρωπος νὰ διστάσῃ. Μὲ δυὸ μαχαιριές στὸ Σύνταγμα, στίς ὁποῖες συγκατένευσε ὁ Κουντουριώτης³, διέλυσε τὴ Βουλὴ τοῦ 1926 καὶ ἐπανεφέρε μὲ διάταγμα τὸ πλειοψηφικὸ, τὸ περίφημο πλειοψηφικὸ τοῦ Παπανδρέου τοῦ 1923.

1. Πρακτικὰ Βουλῆς 1 Ἰουνίου 1928.

2. Γ. Βούρου, «Παναγῆς Τσαλδάρης», σελ. 169. Βλ. καὶ σελ. 162 καὶ 168.

3. «Διότι», γράφει ὁ Δαφνῆς, «ἦτο ἄγνός ἄνθρωπος τῆς θάλασσας» (Α', σελ. 384).

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κρίσεως, ὁ Μεταξᾶς ὑπέστη καὶ δεύτερο βαρὺ πλήγμα τῆς μοίρας. Τὴν 30 Μαΐου 1928 ξεψύχησε ἡ ἀδελφή του ἡ «Μαριανθούλα». Ἡ «παλιὰ οἰκογένεια» ἔσβηνε.

Οἱ ἐκλογές τῆς 19 Αὐγούστου συμπλήρωσαν τὴ δοκιμασία. Οἱ συμπολίτες του τὸν κατεψήφισαν. Τὴν ἐπαύριο τηλεγραφοῦσε στὴ γυναῖκα του καὶ στὴν «Πολιτεία» τὴν ἀπόφασί του νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν πολιτική. Καὶ τὴν 27 Αὐγούστου 1928 σημειώνει στὸ «Ἡμερολόγιό» του: Ἐδῶ κλείνει ἡ πολιτικὴ μου ζωή.

27 Αὐγούστου, Δευτέρα

Φθάνω. Δάγγειος. Ὅλοι ἄρρωστοι. Ἑνοικίσεις διαμερισμάτων προβληματικὴ ἀκόμη. Βλέπω πὺς δὲν ἔχω τίποτε νὰ κάμω. Ἀποφασίζω νὰ φύγω τὸ βράδυ διὰ Τήνον. Ἐρχεται Νικολούδης καὶ Φιλάρετος. Θέλουν νὰ διατηροῦν ἐλπίδα ἐπανόδου μου εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ νὰ τὴν προετοιμάσουν διὰ τῆς «Πολιτείας» γεννῶντες ἐπιδεξίως ρεῦμα ὑπὲρ ἐμοῦ. Τοὺς εἶπα ὅτι θεωρῶ ἀδύνατον νὰ σβεσθῇ τὸ κατ' ἐμοῦ μῖσος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιασθῶν τόσοι μεγάλοι καὶ ἑκτακτοὶ περιστάσεις καὶ ἐπιτακτικὴ βοή τοῦ ἔθνους καθιστῶσα ἀναγκαίαν καὶ ἀναπόφευκτον τὴν ἐπάνοδόν μου. Ἀλλὰ ἀφοῦ θέλουν νὰ τὸ ἐλπίζουν καὶ νὰ τὸ προετοιμάσουν ἄς τὸ κάμουν. Πάντως τοὺς εἶπα ὅτι ἡ ἐπίσημος καὶ δεδηλωμένη διὰ πάντας ἀπόφασίς μου εἶναι ἡ μὴ ἐπάνοδος.— Προετοιμάζομαι.— Ἐπίσκεψις Σβολοπούλου βαρέως ἀσθενοῦντος ἀπὸ δάγγειον. Ἐπίσης Ματαράγκα.— Ἐπιβιβάζομαι «Μυκάλης» Τόγια. Φεύγομεν.

Ἐδῶ κλείει ἡ πολιτικὴ μου ζωή. Μέσα μου ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν θὰ παρουσιασθῇ τίποτα ποὺ νὰ μὲ ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐπανεέλθω. Ἡ ἐξέλιξις θὰ εἶναι πρὸς ἄλλους καὶ ὄχι πρὸς ἐμέ. Οὔτε θέλω νὰ ἐπανεέλθω. Ἐκαμα τὸ καθήκον μου πλήρες. Πολλοὶ μὲ εἰρωνεύονται. Πολλὰ μάτια σαρκαστικά καὶ χαιρέκακα συναντῶ. Τί μὲ μέλει. Ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς μου εἶναι ἀδιατάρακτος.— Καὶ τώρα στὴν οἰκογένειάν μου.

